

De vrouw in de prehistorie

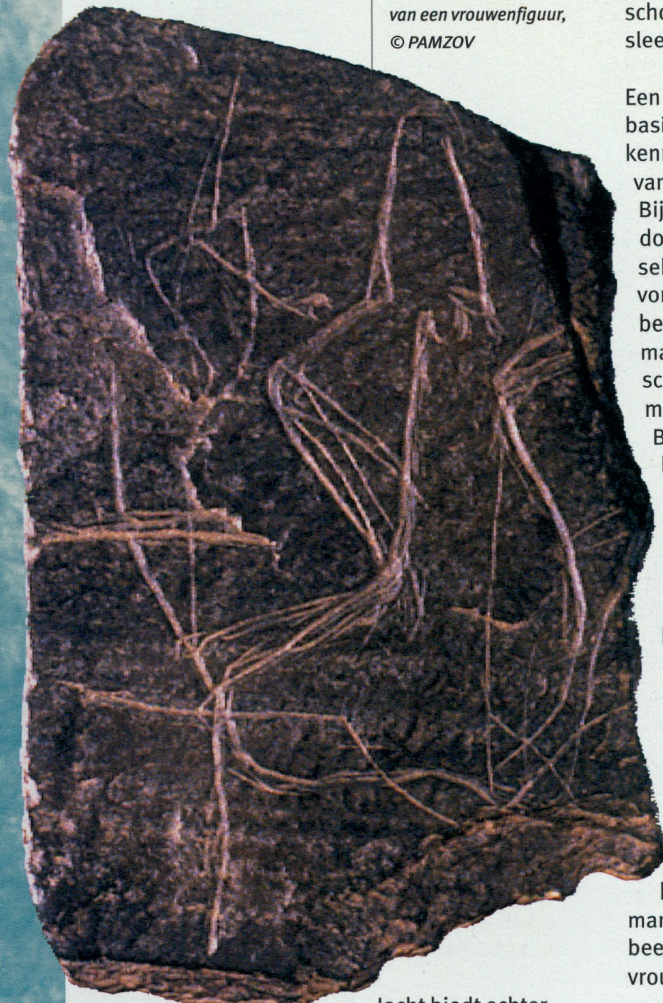
PETER VAN DER PLAETSEN

De traditie om iets te leren over de levenswijze van onze voorouders door de nu (of tot voor kort) nog levende jagers verzamelaars te bestuderen, bestaat al lang.

Het is verleidelijk om parallellen te trekken tussen de Inuits (arctische groep) en de primaten uit de laatste IJstijd. Soms trachten men zelfs iets te leren uit de gebruiken van de Bosjesmannen (en vrouwen) of de !Kung.

Samenvattend zou men kunnen zeggen: mannen jagen en vrouwen verzamelen. Het is zelfs zo dat er een taboe bestaat tegenover het aanraken van bloed door vrouwen. Vrouwen gaan niet op jacht. Ze bewerken wel de huid van de buit nadat deze van vet en bloed is ontdaan.

Primitieve afbeelding van een vrouwenfiguur, © PAMZOV

Jacht biedt echter geen garantie op succes (eten). Wanneer de man met lege handen terugkeert, is het de vrouw die zorgt dat er toch nog eten op tafel komt. In de natuur valt altijd wel iets te rapen, of liever te verzamelen. Als er al een strikte arbeidsverdeling is, dan staat de vrouw – zowel op economische, sociaal als maatschappelijke vlak – haar mannetje. Zo draagt ze bij tot de opbouw en het in stand houden van de leefgemeen-

schap. Op basis van deze vaststellingen en archeologisch onderzoek komt 'Women in Prehistory' tot het besluit dat de vrouw in de prehistorie minstens de gelijke was aan de man. Hoe later het aanzien van de vrouw in onze cultuur verminderde, is een verhaal dat buiten het tijds kader van deze tentoonstelling valt.

Fysische evolutie en begrafenisrituelen

Hoe zagen onze voorouders eruit? In ieder geval waren het geen voorovergebogen, harige, oe-a klanken uitstotende wezens die gehuld in een lendenlap en met knot op de schouders hun vrouw bij de haren voort-sleepten.

Een analyse begint bij de vraag hoe we op basis van botten (andere diagnostische kenmerken bleven nooit bewaard) mannen van vrouwen kunnen onderscheiden. Bij de vroegste mens worden we geholpen door de aanwezigheid van een duidelijk seksueel dimorfisme (twee verschillende vormen) waarbij de vrouwelijke individuen beduidend kleiner en gracieler zijn dan de mannelijke. Op basis van fragmenten van schedels en beenderen is het vaak zeer moeilijk om het onderscheid te maken. Bovendien neemt dit dimorfisme in de loop van de tijd af. Bij de moderne mens wordt dit criterium bijna geheel onbruikbaar. We moeten het dan vooral hebben van verschillen in de schedel en het bekken.

Het onderscheid tussen de seksen is van belang wanneer we begravingen bestuderen. Bij de vroegste begravingen (vanaf 100.000 jaar geleden) konden man en vrouw op een gelijke behandeling rekenen. Pas tijdens het Mesolithicum, aan de vooravond van de introductie van landbouw en veeteelt, zien we dat vrouwen andere bijgiften in hun graf meekregen dan mannen. Daarnaast zijn er heel wat voorbeelden aangetroffen waaruit blijkt dat ook vrouwen hoog sociaal aanzien genoten.

De vrouw in de kunst

De hoofdmoot van de tentoonstelling is opgebouwd rond een bijna complete verzameling van afbeeldingen van vrouwen die ons uit de prehistorie zijn overgebleven. Natuurlijk kennen we die ronde voorstellingen van dames die ook wel 'venussen' worden genoemd. Naast deze kunstuitingen bestaan nog vele andere voorbeelden van vrouwelijk schoon.

Reconstructie tekening, © Clarys

Om het geheel te duiden, brengt men eerst een inleiding rond de algemene tendensen binnen de 'kunst' tijdens het Paleolithicum en Mesolithicum. Vervolgens licht men de evolutie van de afbeeldingen van vrouwen in detail toe.

Zo valt het op dat bij het verschijnen van de eerste uitingen deze 'kunst' zich meteen als volwassen openbaart. Naast een rijke vormtaal blijkt men ook alle technieken van plastische expressie zoals graveren, sculpteren en schilderen onder de knie te

hebben. Zij uitte zich in stijlen die gaan van realisme over expressionisme tot schematisering. Wie sprak van een bende primitieve barbaren?

De betekenis van dit alles blijft echter zorgen voor verhitte discussies. Het is moeilijk, zonet onmogelijk, om aan de hand van materiële resten de denkwereld van onze voorouders te doorgronden.

Moeten we deze vrouwenbeeldjes interpreteren als vruchtbaarheidssymbolen, betreft het sjamanisme of hebben we te doen met de centerfold van een mannenblad van een paar tienduizend jaar geleden? We zullen het wellicht nooit te weten komen.

Venusfiguurtje, © PAMZOV

Ingekraste vrouwefiguur, © PAMZOV

Toch stellen we vast dat meer dan 90% van de afbeeldingen dieren betreffen en slechts 3% de mens. Is het niet veelbetekender dat binnen deze laatste groep afbeeldingen van mannen bijzonder zeldzaam zijn?

Kledij en smuk

Madammen met een bonjias waren tijdens de IJstijd de gewoonste zaak van de wereld. Geen lendenlap maar wel aan het koude klimaat aangepast kledij bestaande uit laarzen, broek en jas met capuchon. Het bewerken van huiden, het versnijden ervan

en het naaien tot goed sluitende maatkledij beheersten ze perfect. Ook de vrouwenbeeldjes die aanduiding van kledij geven, bevestigen dat deze mode dichterbij staat bij wat eskimo's tot voor kort droegen, dan bij de kledij van Wilma en Betty uit de Filmstones. Pas bij het verwarmen van het klimaat tijdens het Mesolithicum kunnen we aannemen dat er zoiets als een rok werd uitgevonden. De schilderijen uit de Spaanse Levant geven echter geen uitsluitsel over het typisch vrouwelijke ervan.

Tijdens het Paleolithicum dirkten zowel mannen als vrouwen zich graag op met kraten, armbanden, halssnoeren, enkeelringen... Op basis van bijgiffen van sierraden in graven kan men niet opmaken van welke sekse de eigenaar is. Vanaf het Mesolithicum zien we dat er typisch vrouwelijke en mannelijke vormen van smuk ontstaan.

Bij zoveel onbeantwoorde vragen is het dan ook logisch dat we in tekenfilms en stripverhalen beelden opgehangen krijgen van vrouwen die het midden houden tussen forse, lompe wezens en sexy stoelpeuzen. De tentoonstelling besluit dan ook met een bloemtekening uit deze 'moderne' manier van voorstellen. De werkelijkheid zal wel ergens tussenin hangen.

«La femme est l'avenir de l'homme» écrivait Louis Aragon. Elle est aussi son passé, sans parler du présent...», besluit de tentoonstelling.

praktisch

..... SITE VELZEKE
PAMZOV
Pacdestraat 7, 9620 Velzeke
Tel: 09/360.6716

pamzov@oost-vlaanderen.be
16 november 2001 - april 2002
maandag tot vrijdag van 9 tot 12 u
en 14 tot 17 u, zaterdag,
zondag en feestdagen van 14 tot 18 u
€ 2,48 (met hetzelfde ticket
kunt u ook naar het PAM Ename)